

MARIA PAASO LAINE – PELOTON PERÄPOHJALAINEN

Keväällä 1868 Suomen maalaisköyhälistö eli lopun ajan tunnelmissa. Kerjäläiset vaelsivat rospuuton pehmentämällä loputtomilla kärryillä ja joka kuukausi kuoli tuhansittain ihmisiä nälkään ja tauteihin. Puute ja kuolemanpelko leimasivat ihmisten arkista elämää. Elettiin suurten nälkävuosien aikaa ja sen tuhoisinta kevättä. Toukokuinen aurinko loi kuitenkin toivoa normaalista kesäntulosta ja peräpohjalaisissa kylissä seurattiin luonnon heräämistä luottavaisin mielin. Myös iijokelaisen torpan nuoripari oli toiveikas. Pariskunta oli selvinnyt koettelemusten täyttämästä ensimmäisestä avioliittovuodesta suhteellisen hyvin. Ruokaa torpan väki oli saanut merestä ja vaimon kotitalalta ja hyvä niin, sillä perheeseen odotettiin esikoista loppuvuodesta. Pieni tytär syntyikin ajallaan marraskuun 13. päivänä 1868. Nimekseen hän sai Maria Sofia Paaso.

Pienen Maria Paason ensimmäisiä elinvuosia leimasi 1860-luvun nälkävuosien varjo, jolla oli vaikutuksensa paitsi tämän yksittäisen ihmisen tulevan elämän rakentumiseen, myös yleisemmässä mielessä kansallisen historian muotoutumiseen. Nälkävuosien kalmanhajuinen sisäpolitiikan itsekritiikistä kasvoi nimittäin uusi yhteiskuntapoliittinen ajattelu ja ensimmäisen teollistumiskauden on arvioitu alkaneen juuri tuolla vuosi-kymmenellä. Aina itsenäistymiseen saakka ulottuneen murros-kauden aikana kyseenalaistettiin niin maan taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset kuin kulttuurisetkin rakenteet. Käytyyn arvokeskusteluun liittyi kiinteänä osana myös naisten paikan uudelleen määrittäminen. Kauhunvuosina syntyneet ikäluokat elivät koko elämänsä - lapsuutensa, nuoruutensa ja aktiivisen työikänsä - tuossa murroksessa. Tässä artikkelissa seurataan heistä yhden,

peräpohjalaisen torpantytön Maria Paason vaellusta Suomen historian kohtalonvuosina.

MUUTTO ETELÄÄN

Maria Paaso oli 14-vuotias, kun hänen äitinsä kuoli yhdeksänteen synnytykseensä. Menetys sinetöi vanhimman tyttären lähtöpäätöksen. Hyvin mennyt kansakoulu oli takana päin ja tädin kirjeet pääkaupungin rajattomista työtilaisuuksista kiirehtivät tytön lähtöä. Rautatie ei vielä ulottunut Ouluun ja Marian oli ensin kuljettava kärrykyydillä alkumatka ennen kuin hän pääsi rautatien varteen. Monta päivää kestäneen uuvuttavan matkanteon jälkeen Maria Paaso saapui Helsingin rautatieasemalle, ¹ missä piikojen ja renkien tungos oli melkoinen. Elettiin vuotta 1883 ja muuttoliike pääkaupunkiin oli kiihkeimmillään. Nuoren Marian elämässä muutto Helsinkiin muodostui hänen elämänsä käännekohtaksi.

Kuusi vuotta Maria Paaso eli nuoren vilkkaan naisen toimeliasta elämää kasvavassa kaupungissa. Itsensä hän elätti ompelemalla. Alkuvuosien palvelijan työ oli alkanut tuntua sidotulta ja kun monet hänen tuttavaosa tekivät ompelutöitä kotonaan, meni Paasokin ompelukursseille. Oli ammatinvaihtoon toinenkin syy: isäntä oli alkanut ahdistella reipasta sisäkköään eikä tämän auttanut muu kuin lähteä. ² Toimen vaihto oli nuorelle naiselle mieluisa myös siksi, että hän pääsi iltaisin aikaisempaa vapaammin raittiusyhdistys Koittoon, Palokunnantalolle ja Helsingin työväentalolle, missä nuoret tapasivat kokoontua. Palokunnantalolla Maria Paaso tapasi myös tulevan miehensä Filip Laineen. Tämäkin oli muuttanut Helsinkiin maaseudulta, käynyt kiertokoulun ja veljensä opastuksella oppinut muurarin ammatin.

Ensimmäisen lapsen ilmoittaessa tulostaan nuoripari meni vihille syyskuussa 1889 ja seuraavan vuoden helmikuussa syntyi perheeseen esikoinen, Impi Laina. Poika Yrjö syntyi kesäkuussa 1891 ja tytär Eine seuraavan vuoden lopussa. ³ Maria-äidin päivät menivät pyykinpesussa ja ruokaa laittaessa. Yöt hän ompeli perheelle lisätuloja. Maria Laine oli kovilla, mutta eihän hän ollut muunlaiseen elämään tottunutkaan. Hän oli voimakas eikä

Toiveikkaasti kohti tulevaisuutta. Ompelija Maria Paaso ja muurari Filip Laine vihittiin avioliittoon vuonna 1889. Myrskyisä liitto päättyi eroon vuonna 1917. Kuva: Työväen Arkisto.

valittanut oloaan. Ensimmäiset katkerat perheriidat syntyivät kuitenkin miehen juopottelusta ja rahanpuutteesta. Sanaharkkaa seurasi usein ilmitappelu, sillä vaimo oli äkkipikainen ja sanavalmis ja selvinpäin leppoisa ja juro aviomies tuli humalassa väkivaltaiseksi. Useita kuukausia vuodessa Maria Laine oli perheen ainoa elättäjä, sillä kausiluontoisissa rakennustöissä pitkät toistuvat työttömyyskaudet olivat tavallisia. ⁴

SOSIALISTI JA NAISASIANAINEN

Maria Laine oli seurallinen ihminen. Ystävien mielestä hän oli uhrautuva, mutta toisaalta vilkas ja puhelias. Tyttären mukaan äiti oli kiihkeä ja räiskyvä. ⁵ Todennäköisesti hän oli perinyt vilkkaan luontonsa ja kiinnostuksensa yhteiskunnallisiin kysymyksiin isältään kippari ja sekatyömies Juho Paasolta - tarinankertojalta ja paikalliselta tietoniekalta. Joku tiesi, että Paason Jussissa oli saamelaisverta, ainakin hän oli lappalaisen näköinen. ⁶ Seurallinen Maria liittyi Helsinkiin tultuaan raittiusyhdistys Koiton Toivonliittoon. Raittiusinnostuksensa hän oli saanut kansakoulussa opettajaltaan ja se jatkui hänen koko elämänsä. Ehkä tämän takia Maria Laine koki aviomiehen ajoittaisen juopottelun petoksena ja henkilökohtaisena loukkauksena. Hän vaati täydellistä raittiutta järjestäytyneeltä työväeltä: *”Väkijuomia nauttivat puolueen jäsenet ja ennen kaikkea luottamusmiehet alentavat puolueen mainetta”*. ⁷ Vaikka mies sittemmin lopetti juomisen kokonaan ja oli aktiivisesti mukana Työväen Raittiusliiton toiminnassa koko 1910-luvun, ⁸ ei vaimo suonut hänelle anteeksi humalapäissä annettuja lyöntejä.

Kun lapset varttuivat kouluikäisiksi, alkoi Maria Laine ottaa aktiivisemmin osaa ompelija-ammattiosaston ja työväenyhdistyksen rientoihin. Hänestä tuli vähitellen vakaumuksellinen sosialisti ja pian hän sitoutui työväenliikkeeseen koko tarmollaan. Pääsiäisenä 1898 hän oli perustamassa Helsingin työväenyhdistyksen naisosastoa ja tuli valituksi sihteeriksi hyvän kirjoitustaitonsa vuoksi. Seuraavana vuonna perustettu Suomen Työväenpuolue sai hänestä aktiivisen agitaattorin ja heinäkuussa 1900 järjestäytynyt Työläisnaisten liitto ensimmäisen sihteerinsä. Toisin kuin ystävänsä, Työläisnaisten liiton ensimmäisen puheenjohtajan Ida Ahlstedtin (Aalle-Teljon), Maria

Laineen työväenjärjestöön sitoutumisen motiivi oli ensisijaisesti naisasia.

Siirtyminen kodista julkiseen poliittiseen toimintaan mullisti työväenvaimo Maria Laineen maailman toisen kerran sitten Helsinkiin muuton. Avioliiton ankeus vaihtui työväenjärjestöjen vilkkaisiin keskusteluihin, itseopiskeluun, puheiden kirjoittamiseen ja tunteeseen siitä, että hänellä oli yhteiskunnallisesti tärkeä osa. Nälkävuosien varjostamat lapsuuden muistot ja ankara työläisvaimon osa ajoivat hänet vaatimaan yhteiskunnallisia uudistuksia. Myös aviomies toimi aktiivisesti omassa ammattiosastossaan vuodesta 1897⁹ ja sittemmin muun muassa Painokannevastalausekomitean puheenjohtajana.¹⁰ Vaikka Filip Laine kannustikin naisia järjestäytymään, oma vaimo olisi saanut hänen mielestään olla kotona. Puolison omistautuminen puolueutyöhön muutti koko perhe-elämän aviomiehen pettymykseksi. Mies tunsu itsensä hylätyksi. Monessa muussakin työläisperheessä käytiin ankaraa kädenvääntöä naisten osallistumisesta järjestötyöhön ja seuraukset saattoivat olla yhtä dramaattisia kuin Laineilla: vaimon astuminen politiikkaan hajotti perheen.

Työläisnaisten liitossa Maria Laineen omimmiksi alueiksi tulivat raittiusvalistus ja lapsityö. Hän oli uranuurtaja siinä mielessä, että hän esitti helmikuussa 1902 Helsingin työväenyhdistyksen naisosastolle Ihanneliittojen perustamista: *”Mitenkä voitaisiin ruveta lapsille opettamaan työväenaatetta?”* Varhaisnuorisotyö oli vielä avaamaton sarka työväenliikkeessä ja vuoden 1906 puoluekokouksessa puolue kehotti piirejään tukemaan Ihanneliittotyötä. Laineen oman arvion mukaan lapsitoiminnan aloittamisen taustalla oli saattaa työläislapset pois pyhäkoulujen ”uskonnollisen villityksen” ilmapiiristä. Isänsä tavoin Laine suhtautui kriittisesti kirkkoon. Ohjaajien aktiivisuus äänioikeuskamppailussa näyttää olleen suoraan pois lapsityöstä. Paikalliset Ihanneliitot toimivat vuosina 1902-1912.¹¹ Keskusliiton toiminta loppui, kun sen johtohenkilöt Maria Laine muiden muassa haettiin poliisikuulusteluihin ja hallitsijan käskystä Ihanneliitot lakkautettiin hallitukselle vaarallisena järjestönä. Parin vuoden tauon jälkeen liiton työtä jatkettiin Työväen Raittiusliiton lapsiosastoissa.¹²

VASTARINTALIIKKEEN NAINEN

Vuosisadan alussa Maria Laine kuului Työläisnaisten liiton sisärenkaaseen. Laine, Ida Ahlstedt sekä Sandra Lehtinen ja Mimmi Kanervo olivat työväenliikkeen johtavia vastarintaliikkeen naisia vuosina 1902-1905. Maria Laineessa venäläistämistä vastaan järjestetty maanalainen toiminta herätti ristiriitaisia tunteita - ei ideologisesti, vaan sosiaalisesti ja ne liittyivät hänen aviopuolisoonsa.

Vuosisadan alun vallankumoukselliset tapahtumat heijastuivat dramaattisina Filip Laineen yksityiselämään. Hän oli seurannut sivusta vaimonsa yhä kiihkeämpää kiinnittymistä vastarintaliikkeeseen ja lisääntyvää poissaoloa kotoa. Laine tiesi, että vaimo ei ollut häneen tyytyväinen, perhe eli kädestä suuhun ja vaimo joutui ompelemaan yökaudet. Hänellä itsellään oli moraalisia ongelmia juomisensa vuoksi ja lisäksi hän oli työtön. Edellinen vuosi oli ollut ankara työttömyysvuosi, eikä muurarintöitä ollut tarjolla vuoden 1903 puolellakaan. Ja vaikka olisi ollutkin, oli Laineen joka tapauksessa vaihdettava ammattia. Hän oli nimittäin saanut työstään kalkkimyrkytyksen ja sen myötä astman. Laine oli suunnitellut Amerikkaan muuttoa, mutta vaimo ei ollut suostunut edes puhumaan asiasta.¹³ Ratkaisu taloudellisiin ongelmiin oli löydettävä kotimaasta ja niinpä Filip Laine haki vapaana olevaa poliisin tointa. Hänelle luvattiinkin työ siksi, että hän oli kuulunut työttömien komiteaan ja koska hän oli niin kauniisti kiittänyt venäläistä santarmipäällikköä avunannosta, tämä kun oli järjestänyt töitä ja kansankeittiöitä työttömille. Se, että runsaat lahjat oli otettu Suomen valtion kassasta, ei Venäjältä, jäi komitean puuhamiehiltä tietämättä. Lisäksi työttömien komitean eli soppakomitean johtomiehet saivat järjestäytyneen työväen vihat niskaansa veljeilystä ”sortajien” kanssa.¹⁴

Filip Laine oli poliisina kaksi vuotta, huhtikuusta 1903 huhtikuuhun 1905. Osa työväestä piti häntä tämän takia kätyrinä ja ilmiantajana. Poliisin mielestä Laine oli luottotyöläinen kesään 1904 asti, jolloin kävi ilmi, että hänen vaimonsa oli sekaantunut kutsuntojen ja hallituksen vastaiseen toimintaan. Aiheestakin poliisi alkoi epäillä Filip Lainetta työväenliikkeen agentiksi. Maria Laine sietä miehensä

poliisin toimen, koska tiesi, ettei ollut muuta vaihtoehtoa tulla toimeen. Ehkä he eivät edes puhuneet asiasta. Vai oliko niin, ettei asiasta saanut puhua? Että mies olikin poliisin epäilyn mukaisesti työväenjärjestöjen poliisiin ujuttama vakooja, kuten muutamat työväenliikkeen johtajat sittemmin todistivat. On ilmeistä, että Filip Laine muutti suhtautumistaan juuri kesällä 1904 eli aikana, jolloin vastarintatoiminta muutenkin vilkastui. Joka tapauksessa Maria Laine seisoι miehensä rinnalla, kun tätä syytettiin kesäkuussa 1904 Helsingin poliisilaitoksella poliittisesta vehkeilystä vastarintaliikkeen laskuun. Itku silmässä molemmat vakuuttivat, etteivät lainkaan harrastaneet politiikkaa. Filip Laine tunnusti avoimesti, että hän oli sosialisti, muttei missään vaiheessa ollut uhmannut tsaarinvaltaa. Vaimo Maria puolestaan vakuutti kyöneleitä pyyhkien, että vaikka hän oli osallistunut työläisnaisten yhteistoimintaan, johtui se ammatillisista syistä - hänhän oli ompelija - eikä poliittisesta kiinnostuksesta. Pariskunta vapautettiin ilmiannon perusteella tehdystä syytöksestä luvattuaan olla erossa politiikasta.¹⁵ Poika muisteli myöhemmin, että heillä kotona ommeltiin tuohon aikaan iltakaudet vastarinnan julistuksia.¹⁶

AGITAATTORI

Maria Laine valehteli olosuhteiden pakosta. Hän oli aktiivisesti mukana politiikassa.¹⁷ Vuosina 1902-1904 hän kiersi kymmenillä paikkakunnilla pitämässä puheitakutsumalakoistajaäänioikeudesta. Lupauksestaan huolimatta hän ei lopettanut politikointiaan. Hän oli muun muassa yhdessä Ida Ahlstedtin ja Miina Sillanpään kanssa edustamassa työläisnaisia komiteassa, joka järjesti suuren naisten äänioikeuskokouksen 7.11.1904 Helsingin Seurahuoneella. Laine oli puhumassa niin spontaaneissa mielenosoituksissa kuin etukäteen suunnitelluissa joukkokokouksissakin, kuten työläisnaisten suuressa äänioikeuskokouksessa 17.12.1905. Vuoden 1905 aikana hän piti 18 puhetta.¹⁸ Yksi tällainen agitaatiotilaisuus pidettiin Helsingissä Hakasalmen puistossa elokuussa 1905:

”Naiset! On saatava kaikki esteet pois, mitkä miehet (herrat) ovat laittaneet. Naisten on saatava äänioikeus. Naisten tulee tarmolla ryhtyä ajamaan oikeuksiaan ja pelkäämättä. Olen syntynyt

kaukaisessa Pohjolassa, enkä siis pelkää mitään. Vaikka meitä peloteltaisiin, aseisiin emme ryhdy, vaan jos meitä ensin lyödään niin lyömme takaisin. Se on selvää.

Naiset! tähän asti emme ole eläneet todellista elämää, vaan olemme olleet orjia. Naiset! Me tarvitsemme äänioikeutta, jonka me saamme, jos vain osaamme vaatia. Meidän on oltava esimerkkeinä miehillekin, jos he eivät täysin käsitä. Alas petos ja valhe. Tämä on kansan ääni joka puhuu. Olemme rehellisiä suomalaisia, jotka sanomme mitä me ajattelemme. Lakia ei saa rikkoa, vaan entistä säilyttää ja vanhaa uusia. Emme me tarvitse pelätä mitään, sillä kurjinkin raukka mieheksi lannistuu synnyttäjänsä ja kasvattajansa edessä. Kulkekaamme häikäilemättä eteenpäin naisten vapaustaistelussa. Olemme velvolliset naisina varjelemaan jälkeläisiämme sorrosta. Eläköön oikeus ja totuus!”¹⁹

Se oli emansipoituneen sosialistin puhe naisten äänioikeuden, laillisten olojen palauttamisen ja paremman tulevaisuuden puolesta. Samalla kun se oli Maria Laineen puhe puistoon kokoontuneille sadoille ihmisille, se oli puhetta myös hänelle itselleen. Hän oli vapautunut elämään omaa elämänsä yksilönä ja naisena.

Maria Laine halusi parempaa elämää. Hän halusi avioeron ja oli painostanut miehensä paria kuukautta aikaisemmin ja vastoin tämän tahtoa muuttamaan pois kotoa. Mies oli ottanut tämän raskaasti ja yrittänyt kesällä 1905 itsemurhaa ampumalla. Maalla kesää viettävät lapset katselivat järkyttyneinä ikkunasta, kun isä tuli pää siteissä ja olemus kumaraista hakemaan heitä.²⁰

MUODIKAS KANSANNAINEN

Maria Laine oli miellyttävän näköinen nainen. Hän pukeutui värikkäisiin vaatteisiin, kähersi hiuksiaan ja hänellä oli ”flaksia”. Laine oli valinnut velvoittavan kansanvalistajan roolin ja liikkui mieluusti lukeneiden ihmisten parissa. Kun hänestä tuli virallisestikin yksi puolueen johtonaisista tultuaan valituksi ensimmäiseen eduskuntaan, hän tietoisesti pyrki erottumaan

rahvaasta. Eräs helsinkiläinen naisosasto ei ollut halunnut asettaa Lainetta edes ehdokkaaksi, koska tämä käheresi hiuksensa.²¹ Moista uskallettua ulkonäköä pidettiin halpahintaisena vakavassa asiassa. Tehtaantyttö Ida Saarinen oli seuraamassa eduskunnan istuntoa: *”Olin siellä Palokunnantalolla katsomassa sitä eduskuntaa. Muistan kun meidän ensimmäinen demokraattinaisemme Maria Laine meni sinne puhujalavalle. Hänellä oli pitkä leninki yllään ja hän oli kovasti komea. Minä tykkäsin sillä lailla, että meikäläisen edustaja oli liikaa hieno”.*²² Sosiaalisen nousun ajatus eli Mariassa vahvana ja vaikka perheen talous oli heikko, pani hän kaikki lapsensa oppikouluun.²³ Tultuaan valituksi kansanedustajaksi oli Maria Laine oletettavasti itseensä varsin tyytyväinen: nälkävuosien varjossa kasvaneen torpan tytön tie politiikan huipulle oli onnistunut, joskaan ei ilman uhrauksia.

Laine valittiin vielä vuoden 1908 valtiopäiville, mutta ei enää sen jälkeen. Hänessä ei ollut sellaista uskottavuutta kuin puolueen luottonaisessa, yleispoliitikko Ida Ahlstedtissa. Maria Laineen perheongelmat, miehen poliisiseikkailu, keskittyminen marginaaliseksi koettuun lapsityöhön ja lopuksi onneton keikahdus eduskunnan tuolilta kesken valiokuntatyöskentelyn vähensivät tukijoita. Jos Ahlstedt oli politiikan kentän menestyjä, oli Laine häviöjä.

Maria Laine keskittyi eduskuntatyön jälkeen naisliiton toimintaan. Vuosina 1911-1913 hän piti 23 luentoa.²⁴ Olisi ollut johdonmukaista, että hän olisi siirtynyt 1910-luvun alussa perustettuun Työväen Raittiusliittoon, mutta hän ei mahtunut samaan järjestöön miehensä kanssa. Vasta tämän kuoltua (1922) Maria Laine astui Raittiusliiton palvelukseen.

1910-luvun alussa elettiin toista venäläistämiskautta ja lhanneliittotyönsä takia pidätystä pelkäävä Maria Laine joutui pakenemaan poikansa luo Kotkan Tiutisiin, jossa hän piileskeli muutaman kuukauden. On todennäköistä, että vastarintaliike järjesti hänet sieltä jäitä myöten Ruotsiin turvaan. Siellä Maria Laine elätti itsensä ompelijana. Hänen maanpakolaisuutensa kesti loppuvuodesta 1913 kevääseen 1916.²⁵

KARANNUT JA ERONNUT

Keväällä 1917 Maria Laine matkusti vallankumouksen Pietariin ja tuli takaisin vasta loppukesästä. Pietarin tiellä oli ruuhkaa. Osa suomalaisista hakeutui sinne työttömyyttä pakoon, osa lähti vallankumouksen huumassa. Kahdelle ystävälleen ”karkaava vaimo” sanoi pakenevaosa ”helvetiksi” muuttunutta avioliittoaan. Kuultuaan erossa asuvan vaimonsa lähdöstä, mies syytti tätä häilyksi ja haki lopultakin virallista avioeroa. Maria Laine luki haastepaperin Pietarissa Suomen passivirastossa eikä aikonut palata miehensä luo, joka elätti itsensä tuohon aikaan vahtimestarin tilapäisillä töillä. Oikeus katsoi toteen näytetyksi, että vaimo oli ”vihasta ja ynseydestä” jättänyt miehensä. Avioero tuli voimaan marraskuussa samana vuonna ja Maria oli vapaa myös virallisesti miehensä edusmiehisyydestä.²⁶ Heidän repaleinen liittonsa asumuseroineen oli kestänyt 28 vuotta. Ensi töikseen Maria Laine vaihtoi tyttönimensä takaisin. Hän oli 49-vuotias, eikä suostunut enää sitomaan itseään keneenkään mieheen. Itsenäisen naisen osan valinta oli Maria Paason elämän kolmas suuri käännekohta. Muistellessaan eläkeikäisenä suurlakko-aikoja, hän totesi miestovereistaan lakonisesti: *”Naiset tekivät ilmaista työtä, samaan aikaan kun miehet olivat juomingeissa aktivistien kanssa!”*.²⁷ Paason käsitys miehistä ei ollut kovin korkea. Siinä missä Ida Ahlstedt oli sosiaalisesti kyvykäs naispoliitikko koko elämänsä ajan, kasvoi Maria Paasosta jyrkkä naisasianainen. Tämä kehitys selittää osittain Paason uran laskun valtakunnan politiikasta puolueen rivijäseneksi.

Kansalaissodan aikana Maria Paaso toimi punaisten elintarvikelautakunnassa. Punaisten tappion ja perääntymisen myötä hän pakeni ensin Kotkaan ja sieltä Viipuriin. Palattuaan Helsinkiin hän joutui vankileirille ja Hämeenlinnan naisvankilaan. Siellä Paaso pääsi kirjurin töihin ja vapautui kesällä 1918.²⁸

VANHENEVA OPTIMISTI

Olojen tasaannuttua kansalaissodan jälkeen Maria Paaso palasi työväenjärjestöihin, joissa käytiin juuri ankaria suuntataisteluja.

²⁹ Paaso edusti maltillista sosiaalidemokraattista linjaa. Hänelle järjestettiin Työväen Raittiusliiton lastenosastojen ohjaajan työ, jossa hän oli vuodet 1924-1928. Koko loppuelämänsä hän toimi Helsingin kaupungin huoltolautakunnassa ja ammattikoulujen johtokunnassa. ³⁰

Vuonna 1928 kuusikymppinen Maria Paaso luopui lastenohjaajan työstään ja perusti paperikaupan. Paason elämänkaarella ratkaisu päätti vuonna 1898 alkaneen ja 30 vuotta kestäneen uran työväenliikkeen palveluksessa. Maria Paaso otti Työväen Säästöpankista 44 000 markan lainan ja osti itselleen kauan haaveena olleen 53 neliön asunto-osakkeen Helsingistä Museokatu 46:sta. ³¹ Saman talon katutasosta hän vuokrasi liiketilan ja perusti paperikaupan, jonka tuloilla hänen oli määrä maksaa ”paremmassa kaupunginosassa” oleva asuntonsa. Sosiaalisen nousun pyrkimys eli Maria Paasossa vielä vahvana ja suunnitelma olikin hieno, mutta se ei toiminut. Vaikeudet alkoivat laman (1929-1932) myötä. Ihmisillä ei ollut ostokykyä, eikä Mariallakaan ollut aikaisempaa kokemusta kauppiana olost. Idean hän oli saanut Ida Aalle-Teljolta, jolla oli hyvin menestynyt yritys Kotkassa, mutta Aalle-Teljo olikin liikenainen, Paaso ei.

Helmikuussa 1932 Maria Paaso kutsuttiin raastuvanoikeuteen vastaamaan maksamattomista myymälän vuokrista ja vuosi myöhemmin hänet häädettiin liiketiloista. Huhtikuussa 1933 hän oli taas oikeuden edessä maksamattomien yhtiövastikkeiden ja vekselin takia. Saman vuoden heinäkuussa Paason lainantakaajat joutuivat maksamaan omista rahoistaan hänen pankkivelkojaan, jolloin tämä menetti myös asuntonsa. ³² Viimeiset vuotensa Maria Paaso eli pääosin poikansa tuen turvin, sillä vuoden 1937 kansaneläkelaista huolimatta läheskään kaikki kansalaiset eivät kuuluneet eläkejärjestelmän piiriin. *”Monissa kohdin tulee mieleen, etten varmaankaan enää tekisi noin tai noin, mutta ihanaa on todeta, että eteenpäin on menty. Enää ihmisiä ei myydä huutokaupalla. Nyt meillä on kouluja ja yhteiskunnallista huoltoa. Jos sotaa ei olisi ollut, olisimme vieläkin pidemmällä”.* ³³ Peräpohjalainen nälkävuosien lapsi ja murroskauden vaikuttaja Maria Paaso kuoli 5.5.1945.

Maria Paaso Lainetta voidaan perustellusti sanoa sekä tyypilliseksi että ei-tyypilliseksi nälkävuosien ja niitä seuranneiden suurten ikäluokkien työläisnaiseksi. Hänen ulkoiset puitteensa - agraarinen työläistausta, muutto Etelä-Suomeen, työura piista palvelijaksi ja ompelijaksi, avioituminen, asuminen, toimeentulohuolet, lapset - olivat tyypillisen vuosisadanvaihteen työläisnaisen. Poikkeavaa hänessä oli kiinnittyminen sosialistiseen liikkeeseen aktiiviseksi toimijaksi, niin harvalukuisia hänen kaltaisensa naiset vielä tuolloin olivat. Se pelottomuus ja uhmakkuus, millä he työntyivät leimaamisen uhallakin tupakansavuihin ja miehiä täynnä oleviin kerhohuoneisiin, oli ennenkuulumatonta. Vuosisadan alun äänioikeustaistelun ja maanalaisen vastarintaliikkeen kaudella vahvistuivat stereotypiat työläisnaisten ja -äitien kelvottomuudesta ja siveettömyydestä, joita käytettiin sittemmin kansalaissodan aikaisessa valkoisten propagandassa. Se kansanvalistajan osa, mikä sallittiin keskiluokan naisille, ei ollut sovelias ”torpan tytöille”. Maria Paaso Laineen ja hänen kaltaistensa katsottiin ylittävän liian monta säätyyn sidottua käyttäytymisen rajaa. Heidä kohtaan tunnettiin vahvaa epäluuloa myös työväen omassa piirissä. Heidät saatettiin leimata moraalittomiksi, vaimot olivat mustasukkaisia miehistään ja puhujamatkoilla he saattoivat vain vaivalla saada yösijan.³⁴

Maria Paaso Laineessa eli koko hänen elämänsä ajan voimakas itsenäisen ihmisen ajatus. Hän halusi tehdä päätöksensä itsenäisesti, hallita omaa elämäänsä. Tästä lähtökohdasta on ymmärrettävä myös kipeät yksityiselämää koskevat ratkaisut. Lain mukaan aviomies oli vaimon edusmies. Maria Laine oli vajaavaltainen 16 vuotta kestäneen yhteiselön ajan, mutta myös 12 vuotta kestäneen asumuseron ajan. Maria Laine pakeni avioliittonsa tympeää arkea poliittisen työn tarjoamaan ”reissunaisen” rooliin.

Lyhyeksi jäänyt eduskuntatyö ja sitä edeltänyt vahva rooli passiivisessa vastarinnassa ja äänioikeustaistelussa jäivät Maria Paaso Laineen poliittisen uran huippuhetkiksi, jotka ylläpitivät hänessä sosiaalisen nousun ajatusta ja edistysuskoa. Ne siivittivät hänen pyrkimyksiään vielä eläkeläisenäkin. Asunnon osto paremmasta kaupunginosasta, ryhtyminen kauppiaksi ja ajatus porvarillisesta elämäntavasta loivat illuusion siitä, että hän oli onnistunut ”nousemaan” luokastaan. Todellisuus kuitenkin

iski suoraan kasvoille, hänen sosiaalinen asemansa oli ja pysyi proletaarisena. Siinä mielessä Maria Paason tarina on se tavallinen tarina.

1. "Maria Paaso 75 -vuotias". *Suomen Sosialidemokraatti (SS)* 13.11.1943; Laine, Eine, *Pitkä päivä paistetta ja pilviä*. Helsinki 1967, 12.

2. Laine 1967, 12-13.

3. Maria Paason perukirja liitteineen 4.8.1945. Helsingin raastuvanoikeuden arkisto (HROa). Kansallisarkisto (KA).

4. Laine 1967, 26-27.

5. Kilpi, Sylvi-Kyllikki, *Suomen työläisnaisliikkeen historia*. Pori 1953, 88-89; "Maria Paaso kuollut", *SS* 8.5.1945; Laine 1967, 26.

6. "Paason Jussi", kirj. Jonas Laherma, *Kuluttajain Lehti* 2.5.1945.

7. Suomen Sosialidemokraattisen puolueen V puoluekokouksen pöytäkirja 20.-27.8.1906. Helsinki 1907, 392.

8. Suomen Sosialidemokraattisen Raittiusliiton kertomukset 1913-20. Helsinki 1914-21.

9. Kujala, Antti, *Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899-1905*. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki 1995, 166.

10. Komitean tehtävänä oli tukea sanomalehtiä "oikeudettomia oikeusjuttuja vastaan". Painokannevastalausekomitean pöytäkirjat 1907. Vuosien 1905-06 kok. Työväen Arkisto (TA).

11. Ihanneliittoon kuuluvien lasten määrät vaihtelivat paljon vuosittain. Enimmillään lapsia oli vuonna 1906 (1300). "Ihanneliittotyöstä maassamme", kirj. Maria Laine. *Ulapalla. Sosialidemokraattisen naisliiton kymmenvuotismuisto 1900-1910*. Helsinki 1910, 72-79.

12. Vuonna 1914 elvytettyä lasten raittiustyötä kutsuttiin ensimmäiset vuodet "toivontyöksi". Vuonna 1916 lasten ja nuorten raittiustyö organisoitiin Järjestönuorten liitoksi. Ks. 25 vuotta. *Sosialidemokraattisen raittiustyön juhla*. Hämeenlinna 1949, passim.

13. Laine 1967, 25, 121.

14. "Soppakomiteasta" ks. Kujala 1995, 161-167.

15. Helsingin poliisimestarin nuoremman apulaiskonstaapelin raportti 10.8.1904,

- f. 386-387. Uudenmaan lääninhallituksen arkisto. KA; Antti Kujalaa kiitän venäjänkielen käännöksestä.
16. Laine, Y.K., *Suomen työväenliikkeen historia 1*. Helsinki 1945, 185.
17. Maria Paason muistelmat huhtikuussa 1944. YK. Laineen kok., k. 9. TA.
18. Sosialidemokraattisen naisliiton edustajakokousten pöytäkirjat ja kertomukset 1903-1905. Helsinki 1904-1906; Laine, Y.K., *Suomen työväenliikkeen historia 2*. Helsinki 1946, 219-220.
19. Helsingin poliisilaitoksen etsivän osaston raportti 15.8.1905. Uudenmaan lääninhallituksen arkisto. KA.
20. Laine 1967, 33, 118.
21. Salmela-Järvinen, Martta, *Alas lyötiin vanha maailma*. Porvoo 1966, 63.
22. Ida-Maria Saarisen (s. 1900) muistelmat 1963. Työväen Muistitietotoimikunnan kokoelma.
23. Marian lapsista, ajan tavan mukaan, ylioppilastutkinnon suoritti vain poika, josta tuli historiantutkija ja opettaja. Tyttäristä tuli näyttelijöitä.
24. Sosialidemokraattisen naisliiton kertomukset 1911-13. Helsinki 1912-14.
25. Virheellisesti on esitetty eri muisteluissa, että Maria Laineen maanpakolaisuus olisi ajoittunut vuosiin 1903-1905. Ks. SS 13.11.1943; Laine 1967, 73.
26. Filip Laineen kirje Helsingin kaupungin Raastuvanoikeudelle 25.5.1917 Suomen Passiviraston kirje 30.5.1917, Maria Laineen avoin asianajovaltakirja Pietarissa 19.7.1917 ja Maria ja Filip Laineen virkatodistukset. Helsingin raastuvanoikeuden pöytäkirjan 27.9.1917 liitteet. HROa. KA; Maria Paason perukirja 4.8.1945. HROa. KA.
27. Maria Paason muistelmat 1940. YK. Laineen kok., k. 9. TA.
28. Laine 1967, 96.
29. Naisliiton hajaannuksesta ks. tarkemmin Lähteenmäki, Maria, *Naisia liikkeessä. Työläisnaisliike poliittisena ja yhteiskunnallisena liikkeenä 1918-30*. Suomen historian lisensiaattityö. Helsingin yliopisto 1990.
30. SS 13.11.1943.
31. Helsingin raastuvanoikeuden pöytäkirja 10.7.1934. HROa. KA.
32. Helsingin raastuvanoikeuden pöytäkirjat 17.2.1933, 24.4.1933, 17.5.1933 ja

10.7.1934. HROa. KA.

33. Maria Paaso 75-vuotishaastattelussaan. SS 13.11.1943.

34. Mm. Ida-Maria Saarisen muistelmat. Työvään Muistitietotoimikunnan kokoelma; Ida Aalle-Teljon muistelmat. Y.K. Laineen kok., k. 4 ja 10. TA; Martta Salmela-Järvisen matkapäiväkirja 1921. TA.